

MAANDBLAD VAN „**OUD-UTRECHT**”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN
DE KENNIS DER GESCHIEDENIS VAN UTRECHT EN OMSTREKEN

1 FEBRUARI
1941

ONDER REDACTIE VAN:
G. A. EVERS

16^e JAARGANG
N° 2

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: VAN SPEIJKSTRAAT 20

MEDEDEELINGEN UIT DE VEREENIGING.

Het Bestuur noodigt de Leden met hunne Dames uit tot het bijwonen van de algemeene (jaar-)vergadering op **Maandag 10 Februari a.s.**, des avonds te half acht uur precies (maanlicht!), in een der zalen van het Hotel des Pays-Bas aan het Janskerkhof.

Agenda:

Opening door den Voorzitter.

Notulen der algemeene vergadering van 30 Januari 1940.

Verslag van den Secretaris over 1940.

Rekening en verantwoording van den Penningmeester over 1940, met verslag der Kascommissie.

Verkiezing van Bestuursleden, wegens periodieke aftreding van de Heeren M. N. Acket, G. A. Evers en Th. Haakma Wagenaar.

Begrooting voor 1941.

Bespreking der plannen voor 1941, waarbij het Bestuur het bijzonder op prijs zal stellen de wenschen der Leden te vernemen.

Aan Leden, die voorstellen wenschen te doen, wordt verzocht, indien zulks mogelijk is, deze enkele dagen tevoren schriftelijk aan den Secretaris mede te deelen.

Half negen uur precies:

**Voordracht van den heer M. N. Acket over
Oude steden en oude landschappen.**

Leden, die deze vergadering, eventueel met hunne dames, wenschen bij te wonen, gelieven daarvan schriftelijk aan den Secretaris kennis te geven, teneinde het vereischte toegangsbewijs tijdig te kunnen ontvangen.

Namens het Bestuur: W. A. F. BANNIER, *wnd. Voorzitter.*

J. W. C. VAN CAMPEN, *Secretaris*

(Frederik Hendrikstraat 72).

UTRECHTSCH E OVERLEVERINGEN.

XX. De (bloed)kruisenregen, 1501.

In de jaren 1500 tot 1503 werd in Midden- en West-Europa een natuurverschijnsel waargenomen, dat in den voorzomer van 1501 ook in het bisdom Utrecht groote beroering wekte. Een tijdgenoot zag het met eigen oogen, toen hij „op synte Joris dach merteler”, dat was op den 23sten April 1501, in het kerkekoor te Sittard vertoefde, en waarbij hij bijzonderlijk vermeldt dat dit heiligenfeest in dat jaar op een vrijdag viel. In een door hem samengestelde, in de Limburgsche streektaal geschreven kroniek, gaf de schrijver, vermoedelijk Joannes Treckpoel uit Beek bij Maastricht, een verslag zijner belevenis:

„Anno 1501 deed zich een zeer wonderlijke „regnacie” onder de menschen en onder het volk voor, in zeer veel plaatsen en steden overal. Op de menschen en op of in hunne kleeren, bijzonderlijk op lijnwaad en op linnen doeken vielen of kwamen kruisen, zoo plotseling en onvoorziën, dat de menschen zelf niet wisten, van waar dat kwam; eensklaps bemerkten zij de kruisen op hunne kleeren, zoowel op hunne doeken, hullen (hoofddoeken) en schootsdoeken, als op „suptilen” (koothemd) en „roeckelynnen” (kort onderkleed), en ook op beddelakens, tafellakens en handdoeken, 't zij dat ze in huis gebruikt of in de kist bewaard werden.

„Men achtte het toen noodig in processie te gaan, want het gewone volk en de goede lieden, die er begrip van hadden, waren er zeer vervaard, verslagen en bedroefd over, zoowel geestelijken als wereldlijken. Daarom ging men in processie door de stad en toen zag men dat in de kerken de kruisen in groot aantal „in der clercken off schoeler roeckelyncken” kwamen. De eene jongen schreide smartelijk en was bedroefd, de ander lachte en achtte het niet, doch overal was groote beroering onder de menschen. De kruisen openbaarden niet alleen verschillende gestalten, maar ze waren ook niet van gelijke grootte en kleur; sommige bloedrood, andere bruinrood, weer andere zwart en grauw. De een kreeg er 1 of 2, de ander 3 of 4 of 6 of 10, sommigen nog meer. Meerendeels leek het, of ze met natte asch op het linnen, de doeken en de hullen geschreven of geteekend waren.

„Terstond daarna vielen of kwamen op en in het lijnwaad en de hullen der vrouwen wonderlijke figuren van doornenkronen, kolommen, geesels, speren, nagels en dergelijke, zooals ze in het visioen van Sint Gregorius afgebeeld plegen te staan, en eveneens roode kruisen als van helder rood bloed, soms met regenbogen bij het kruis. Ook kwam aan het hoofd van sommige vrouwen en in hare hullen of doeken zeer veel rood bloed, alsof het daarop versch gestort of gegoten was. En wanneer zij de doek aflegden en een schoone doek om hun hoofd deden, dan kwam er nog meer bloed in”.¹⁾

Te Utrecht werd het verschijnsel, dat als een voorteecken „daer grote plagen na plegen te volgen” werd beschouwd, zeer ernstig opgenomen en met bijzondere devotie behandeld. Toen het Utrecht naderde, hadden de prelaten en kapittelen der vijf collegiale kerken er reeds de aandacht van den bisschop op gevestigd en voorzieningen gevraagd, om de mogelijke gevolgen af te wenden. Den 28sten Mei 1501 gaf bisschop Frederik van Baden van zijn slot Duurstede uit bevel aan zijn vicaris, om aan alle kerken van zijn bisdom het houden van „prociessien generael mit devotien” op te dragen.

Ten einde zich „mit god van hemelrijck te versuenen, om bermherticheyt, gracie ende genade te verwerven, ende om oirloge, duertijt, sterfte ende ander plagen te moegen ontgaen”, werden te Utrecht „vijf generael processien mitten heyligen cruce, binnen lanckx der grafte, ter ere goids vijf wonden” gehouden. De eerste vond des woensdags na pinksteren, elke volgende telkens op een vrijdag in de aansluitende weken plaats. Om in volle overgave aan deze rondgangen deel te kunnen nemen, beval het stadsbestuur, dat iedereen zich moest voorbereiden door te biechten, op de processiedagen te vasten, en barrevoets in de processie mee te loopen. Bovendien moest men gedurende de vijf boeteweeken, op elken maandag en woensdag „die seven salmen mitten litanien ende collecten lesen, na den priem en des woensdages processy houden elck in zijn kerck”.

Achter de geestelijken volgden de oversten en de raadsleden van het vorige en zittende jaar, waarbij zich de burgers, biddend en in ootmoedige houding aansloten, eerst de mannen en dan de vrouwen. Wie zich, behalve hunne helpers, tusschen de geestelijken mengde, of vóór de processie uit liep, werd met inbeslagname zijner bovenkleeren gestraft, wie zonder geldige reden thuis bleef moesten een ₤ boete betalen. ²⁾

* * *

In lateren tijd is getracht een verklaring van den kruisenregen te vinden, en is men vrijwel tot de meening gekomen, dat „de bacillus prodigiosus Flugge of wonderbacil” de natuurlijke oorzaak moet zijn geweest. Deze staafvormige bacterie „is volgens de bacteriologen in staat, een roode kleur mee te deelen aan brood, melk, aardappelen, gebak enz. De ontzettende vermeerdering dezer bacillensoort, zooals trouwens van elke bacterie, is niets bijzonders” ³⁾. Pater dr. Bonaventura Kruitwagen, die dit onderwerp in een voordracht behandelde, achtte het ook „wel waarschijnlijk, dat men het raadselachtige voortplanten van dezen bacil aangezien heeft voor een verschijning van wonderbare kruisen. De groote moeilijkheid is, dat de oude berichten steeds vermelden, dat de kruisen zich vertoonden op linnen en er niet wordt gezegd, dat zij op spijzen verschenen, terwijl de moderne bacteriologie zich bijna

uitsluitend bezig houdt met de verschijning van den bacil op spijzen. Er zal moeten onderzocht worden, welk middel de middeleeuwsche vrouwen bezigden, om hun linnen te bleeken en vooral te stijven. Ongetwijfeld zal in deze substantie zetmeel aanwezig zijn geweest, dat een vruchtbaren bodem is voor den bacillus prodigiosus. Proeven hadden alvast bewezen, dat een cultuur op linnen zeer wel gelukte. Een nauwkeurige waarneming zou dan verder kunnen uitmaken, of de voortteling plaats heeft in figuren, zooals b.v. de ijsbloemen op de ruiten, die aan verschillende kruisvormen doen denken".

E.

1) Chronijk der landen van Overmaas en aangrenzende gewesten, uitgegeven en met noten verrijkt door Jos. Habets. Roermond, 1870. 8°. Blz. 98—99.

2) Wonderdadige kruisteekenen, ten jare 1501 uit de lucht gevallen. Onuitgegeven stukken, medegedeeld door L. G. Visscher. In: Kronijk van het historisch gezelschap te Utrecht IV (1848), blz. 40—44.

3) E. Hoogeveen, Bloedregens; Eucharistische bloedwonderen; Nieuwe bloedwonderen. In: Studien LXXXII (1914), blz. 108—123; 237—259; LXXXIII (1915), blz. 48—73.

4) Maatschappij van Nederlandsche letterkunde. Verslag der vergadering van 1 Februari 1918. In: Nieuwe Rotterdamsche courant, 2 Februari 1918 O.

FAMILIE-STRAATNAMEN.

Dirkje Mariastraat.

In het Decembernummer van den vorigen jaargang (blz. 93) bleef de verklaring van den straatnaam *Dirkje Mariastraat* in het onzekere. Van meer dan één zijde mochten sindsdien gewaardeerde inlichtingen over het ontstaan daarvan ontvangen worden. De meest ter zake doende mededeeling was die van notaris Mr. Th. Snellen, dat de straat genoemd is naar „Dirkje Maria Mooy, destijds echtgenoot van Petrus Leenders, die in eigen bouw de huizen aan de Dirkje Mariastraat heeft gebouwd”.

Inderdaad bleek dit het geval te zijn. Op 10 April 1889 verzocht de aannemer P. Leenders aan Burgemeester en Wethouders toestemming om op een stuk grond aan den Amsterdamschen straatweg (Cath. B. 2193), aan een geprojecteerde straat 14 woningen te mogen bouwen, die straat in eigendom over te willen nemen en ze alsdan Dirkje Mariastraat te noemen. Tevergeefs heeft de heer C. M. de Leur, ambtenaar bij het nieuw-archief der Gemeente, zich veel moeite gegeven om het besluit van B. en W., waarbij zij dezen naam aan de overgenomen straat toekennen, op te sporen. Hoogstwaarschijnlijk is dus het nemen van een besluit achterwege gebleven. Niettemin blijkt de naam acceptabel geacht en in gebruik genomen te zijn.

Petrus Leenders overleed 16 Oct. 1895 te Utrecht. Zijn echtgenoot Dirkje Maria Mooy overleefde hem twintig jaren; zij overleed te Utrecht 23 Mei 1915 op 87-jarigen leeftijd en heeft zich dus nog langen tijd kunnen verheugen in de hulde, die in het straatnaambordje besloten lag. Wie zal echter zeggen, of de

ouders niet tevens, min of meer bewust, een monumentum aere perennius bedoeld hebben op te richten voor het Dirkje Maria, dat zij in 1864 jong moesten verliezen en dat twee jaren later door een ander Dirkje Maria werd opgevolgd?
v. C.

KLEINE MEDEDEELINGEN.

De Utrechtsche ateliers. — Aan de inleiding (vgl. blz. 7), die op de studies van anderen was gebaseerd, voegde de heer K. G. Boon de beschrijving van nog twee werkjes toe, die naar zijn inzicht in de Utrechtsche sfeer geplaatst kunnen worden. Het zijn twee afgebeelde paneeltjes, de eene Maria met musicerende engelen, de andere de Madonna met musicerende engelen voorstellende. „Naast duidelijke Van Eyck-reminiscenties vertoonen zij ook eenigszins verwantschap met de Nederrijnsch-Utrechtsche groep. Het onderwerp van beide paneeltjes is hetzelfde, slechts in de opstelling en de details is eenig verschil”.

„Het onderwerp is ongetwijfeld van Van Eyck afkomstig. Een Madonna op een troon, omstuwde door engelen, is ons uit het werk van Van Eyck bekend... De engelen zijn op dezelfde manier gekleed in witte tunieken en geborduurde dalmatieken, zij vormen evenals op het schilderij van Van Eyck een haag rondom Maria met het kind. Achter hen ziet men eenige bogen, die uitzicht op een wijd landschap geven. De romaansche bogen en kapitelen evenals de porphyren zuiltjes kunnen op herkomst van Van Eyck wijzen...”

De schr. meent, dat de twee werkjes overigens in velerlei opzicht met Utrecht in verband staan. „Karakteristiek voor Utrecht lijken b.v. de engelen. Zij komen voor in de randversiering van vele Utrechtsche miniaturen... Merkwaardiger dan de over-

eenkomst met deze „miniatur“-engeltjes is hun verwantschap met Utrechtsche sculpturen. De onlangs door het rijksmuseum verworven Opstandingsgroep, die ongetwijfeld Utrechtsch is, vertoont een engel achter de sarcophaag met een zelfde bolronde gezichtje en opwippenden neus en ongeveer hetzelfde kapsel als de engelen op de hierboven genoemde schilderijen. Een dergelijk engeltje, eveneens naar alle waarschijnlijkheid Utrechtsch, is een enkel figuurtje, dat zich bevindt in de stedelijke verzameling te Düsseldorf. Zoekt men nog naar andere voorbeelden, dan zouden de engeltjes uit de archivolte van het Heilig graf in den Utrechtschen dom geciteerd kunnen worden. De naakte cherubijntjes van deze archivolte doen tevens sterk denken aan de cherubijntjes, die de Bartholomeusmeester zoo kwistig over zijn paneelen uitstrooit.

„De twee romaansche bogen, die op beide schilderijen voorkomen, vindt men terug in de Verloving van de hl. Agnes te Gran; zij komen ook voor, evenals het regelmatig geplooid gordijn achter de Maagd, op het schilderij van den Bartholomeusmeester te Darmstadt. Interessant ter vergelijking is het titelblad van de Sermones van St. Bernard, een Zwolsch blokboek, waar de romaansche bogen, die uitzicht geven op een landschap, terugkeeren. Het zou niet verwonderen, als deze houtsnede van groote kwaliteit op een Utrechtsch voorbeeld terugging.

„Ten slotte loont het de moeite om

de analogieën met het jeugdwerk van den Bartholomeusmeester aan te stippen. Het landschap op het tweede stuk doet sterk denken aan sommige achtergronden van den Keulschen meester. Verder kan men het Christus-kind vergelijken met het kind van de Madonna met heilige, te Darmstadt. De krullokjes van de engelen komen nog meer gestyleerd herhaaldelijk bij den Bartholomeusmeester voor. Ook is het motief: de Heilige maagd tusschen musicerende engelen bekend uit een ander schilderij. Niet zonder betekenis lijkt ook de uitgesproken voorkeur voor het rood, zoowel bij den Bartholomeusmeester als bij onzen anonymus, dat bij beiden de neiging heeft de andere kleuren te overstemmen. Nu wijst de herkomst van verschillende vroege schilderijen van den Keulschen meester op een verband met Holland. Nauwkeuriger localisatie is mogelijk, doordat de toren van Utrecht op een mansportret te New-York voorkomt.

„De aanwezigheid van Van Eyck-reminiscenties, de verwantschap met Utrechtsche sculpturen en de samenhang met het jeugdwerk van den Bartholomeusmeester en de enkele daarmee nauw verband houdende Utrechtsche paneeltjes geven voldoende waarschijnlijkheid om de beide werkjes aan een Utrechtschen meester toe te schrijven...

„Over de persoonlijkheid van den schilder valt aan de hand van deze beide werken natuurlijk nog niet veel te zeggen. Voor zoover het thans gezien wordt, schijnt zijn kunnen niet zeer groot te zijn. Hij zal zich hoofdzakelijk gehouden hebben aan wat hij om zich heen zag aan voorbeelden voor figuur en compositie. Hieraan voegde hij zelf slechts een harmonisch gevoel voor kleur toe. Het blonde

coloriet... behoort tot de eigen visie van dezen anonymus. Hij is niet als Geertgen (van St. Jan) vol van teedere innigheid in de weergave van moeder en kind; integendeel, zijn kunst schijnt eerder aan het wereldsche te hechten. Opschik en tooi interesseeren hem vooral; zelfs het ouderwetsche goud versmaadt hij niet om den kostbaren indruk van zijn paneeltjes te verhoogen." E.

Gebrandschilderde kerkglazen. — In het onlangs verschenen eerste deel zijner *Monumentale glasschilderkunst in Nederland* ('s Gravenhage, 1940. XVI en 284 blzn. met pltn. 8°) heeft dr. A. van der Boom, wat de Utrechtsche kerkglazen aangaat, hoofdzakelijk moeten volstaan met een samenvatting van enkele archivalische gegevens, omdat de glazen zelve niet gespaard zijn gebleven. Van de vele glasschilderingen, die oudtijds verschillende Utrechtsche kerken sfeer hebben gegeven, zijn slechts enkele, thans in drie paneelen samengevoegde, scherven bewaard, die in het Centraal museum staan opgesteld. De meeste dezer fragmenten zijn uit den Dom, enkele uit de Jans- en Jacobiekerk afkomstig. Wat de beeldenstormers onberoerd hebben gelaten — en dat is zeer waarschijnlijk veel geweest — is in later tijd door onkunde verwaarloosd of door éénzijdig inzicht verloren gegaan. *)

De mededeelingen over den Dom zijn aan het in 1906 door dr. mr. S. Muller Fz. daarover uitgegeven werk ontleend. Het was echter niet mogelijk uit deze gegevens en uit de gespaarde

*) Blijkens de Kerkeraadsnotulen viel nog den 21sten November en den 5den December 1659 een besluit tot het wegnemen der „ergerlijke glazen en andere afgodische monumenten”.

resten, zegt de schr., „ook zelfs maar bij benadering een beeld te vormen van een volledig specimen van een gebrandschilderd venster in den Dom. De détails die wij nog bezitten getuigen weliswaar van een hoogstaand kunstbedrijf, maar over hetgeen de glasschilders op het gebied van compositie en kleur hebben weten tot stand te brengen, lichten deze ons natuurlijk niet in. Wij weten dus niet of hier werkelijk eerste rangs kunstenaars, dan wel locale of regionale artisans hebben gewerkt.”

Zeker is het echter, dat in de Utrechtsche ateliers glazeniers van beteekenis zijn geschoold, want Gerard Louf (Loef?) schilderde in 1466 een historietafereel aan de achterzijde van het hoog-altaar in de kathedraal te Rouen, en Jan van Zijl, eveneens uit Utrecht afkomstig, maakte gebrandschilderde vensters voor de, in 1522 afgebrande, St. Janskerk te Gouda.

Bewijzen voor de aanwezigheid van verluchte vensters in de Catharijnekkerk ontleende dr. van der Boom aan een betalingsbewijs uit 1540, waaruit blijkt, dat de Goudsche glazenier Dirck Crabeth in opdracht van den graaf van Buren daar in genoemd jaar een raam had geplaatst, en aan een afteekening door Van Buchell van een groot glas met de zestien kwartieren van den bisschop, dat Joris van Egmond er omstreeks 1539 had laten aanbrengen.

Ter aanvulling dezer gegevens wordt hierbij verwezen naar het opstel van den heer Van Klaveren in het vorig nr. van dit maandblad (blz. 4—6), waarin de documenteering wordt gevonden van een door keizer Karel V omstreeks 1530, zeer waarschijnlijk aan de Buurkerk geschonken gebrandschilderd raam.

E.

Het Haagsche beurtveer. — In het *Jaarboek 1940 van „Die Haghe”* (blz. 118—133) vertelde mr. J. M. Fuchs van „het beurtveer van 's-Gravenhage op Utrecht”, dat in 1664 tot stand kwam.

In 1658 bestond het plan om den Rijn van Utrecht naar Woerden bevaarbaar te maken en als trekvaart te gaan gebruiken. In het volgend jaar noodigde het stadsbestuur van Utrecht dat van Leiden echter uit tot een samenkomst te Bodegraven, waar in hoofdzak over den aanleg van een nieuwe trekvaart tusschen de beide steden werd gesproken. Door het graven van die vaart bezuiden den Rijn zouden de jachtschuiten in zes uur tijds den afstand tusschen Leiden en Utrecht kunnen afleggen. Het plan, waarvan de kosten op f 460.000.— werden geraamd, vond wederzijdsche instemming.

De Staten van Holland en West-Friesland gingen niet spoedig tot het verleenen van het gevraagde octrooi over, omdat eerst Haarlem en later ook de steden Dordrecht, Gouda en Rotterdam bezwaren hadden ingebracht. Vooral Gouda verzette zich tegen het plan en weigerde elke medewerking, wanneer haar niet het reeds vroeger gevraagde octrooi voor een te graven trekvaart naar Dordrecht werd toegestaan. De zaak zou vermoedelijk zijn dood gelooopen, wanneer niet Hendrik Stevin een nieuw plan bij de heeren van Leiden had ingediend, dat bedoelde den Rijn als trekvaart geschikt te maken en daarlangs een trekpad aan te leggen. Wel was die verbinding wat langer dan de oorspronkelijk geprojecteerde, maar de kosten zouden aanzienlijk minder zijn. Na onderhandelingen met Utrecht is Stevins plan, waarvan de

kosten f 294.248.— hebben bedragen, uitgevoerd.

Het aantal personen, tusschen Leiden en Utrecht vervoerd in het (half) jaar van de opening der trekvaart (6 Juli tot 31 December 1664) was 11.344. In het jaar 1667 bedroeg het aantal reizigers van Leiden naar Utrecht 11.997.

De Rijn bleef de verbinding tusschen Leiden en Utrecht en over dat gedeelte van den Rijn liep ook het beurtveer van Den Haag naar Utrecht.

De eerste maal, dat een schipper van Utrecht naar Den Haag genoemd wordt, is in 1645. In dat jaar was er nog geen sprake van een veer tusschen deze beide plaatsen, er was alleen een schipper uit Utrecht, die op Delft voer en goederen voor Den Haag meenam. Wel waren door de Haagsche overheid twee schippers aangesteld op Utrecht. In Juli 1647 besloot echter het stadsbestuur van Utrecht, om tot meerder gerief van reizende en andere lieden bij provisie ook een schuitenvoerder aan te stellen en verzocht het Den Haag in nader overleg over de afvaart der drie schuiten te treden. De Haagsche burgemeesters wilden evenwel niet medewerken, omdat hunne beurtschippers nauwelijks den kost voor zich en hunne gezinnen konden verdienen. Zij waren daarom niet tot overleg, zelfs niet over een door Utrecht gedaan bemiddelingsvoorstel bereid, met het gevolg dat de Utrechtsche vroedschap in 1649 besloot de Haagsche schippers uit te sluiten. Zij verbodden aan alle Haagsche schippers, op een boete van 25 gulden, eenige goederen, pakken, brieven of andere vracht te laden en van Utrecht naar Den Haag te varen en autoriseerde de letterdienaars en de boden van de stad Utrecht de Haag-

sche schuiten te visiteeren. De boycot ging zelfs zoo ver, dat in Februari 1650 ook aan de wachters van de Nieuwe sluis opgedragen werd de Haagsche schuiten te onderzoeken, om na te gaan of ze niet met goederen van Utrecht naar Den Haag geladen waren.

Eerst in Juli 1651 kwamen de heeren tot een vergelijk en werd overeengekomen, zooals Den Haag reeds een jaar tevoren had voorgesteld, dat de schippers zouden varen in één beurs, die in drie deelen verdeeld zou worden en wel twee voor de beide Haagsche schippers en één voor den Utrechtschen schipper. Na het overlijden van een der Haagsche beurtvaarders zou ieder voor eigen rekening mogen varen. Voortaan was er 's zomers driemaal, 's winters tweemaal in de week gelegenheid om goederen uit Den Haag en uit Utrecht te verzenden.

Ongeacht de geschillen, die af en toe ontstonden omdat de genoemde of andere (Delft en Leiden) schippers personen en goederen meenamen voor de aan hun route gelegen plaatsen, waartoe ze niet gerechtigd waren, deden zich verder geen moeilijkheden voor.

Bijna anderhalve eeuw lang schijnen de vrachtprijzen bij onderlinge afspraak, misschien wel door de wederkeerige concurrentie bepaald te zijn geweest, doch in 1799 kwam een ordonnantie op de vracht- en besteloonen tot stand, waaraan de schippers zich voortaan hadden te houden, voor zoover blijkbaar de maxima betrof.

In 1880 werden door de wet op de openbare vervoermiddelen de veren afgeschafte, maar de beurtschippers bleven en blijven nu nog hun diensten onderhouden. E.